

ARKEOLOGISK UNDERSØKELSE I FORBINDELSE MED REALISERING AV DELER AV REGULERINGSPLAN FOR NYTT MUSEUMSBYGG PÅ DOMKIRKEODDEN

Hamarkaupangen, Hamar kommune

Furan, Nora Front

Tittel Arkeologisk undersøkelse i forbindelse med realisering av deler av reguleringsplan for nytt museumsbygg på domkirkeodden Hamarkaupangen, Hamar kommune	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 94/2022	Publiseringsdato [Publiseringsdato]
	Prosjektnummer 1022315	Oppdragstidspunkt 15.–19.8.2022
	Forsidebilde Område A, kulturlag og mur. Sett mo SV. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0059	
Forfatter(e) Furan, Nora Front	Sider 40	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Arkeologi	

Prosjektleder Nora Front Furan
Prosjektmedarbeider(e) Skriv her
Kvalitetssikrer Egil Lindhart Bauer

Oppdragsgiver(e) Anno museum avdeling Domkirkeodden
--

<p>Sammendrag</p> <p>I forbindelse med realisering av noen av tiltakene i henhold til vedtatt reguleringsplan for Domkirkeodden, ble det i 2022 gjennomført en arkeologisk undersøkelse i området for det nye formidlingsbygget. Målet var å undersøke hvorvidt det fantes kulturlag eller konstruksjoner fra middelalderen innenfor fotavtrykket til den nye bygningen, og å dokumentere eventuelle levninger. Det ble gravd en rekke grøfter rundt storparten av det aktuelle området. Det ble funnet en struktur og kulturlag i tilknytning til denne sør for kafebygningen. Datering av kulturlaget tolkes å være fra første halvdel av 1900-tallet, basert på en del moderne søppel i massene. Det kan derimot ikke utelukkes at det var middelalderiske komponenter i de omrotede massene (slagg, dyrebein, mindre metallbiter), enten fra samme sted eller tilført fra et annet sted. Muren som ble avdekket var svært grov og ga inntrykk av å mest sannsynlig være fra etterreformatorisk tid, selv om datering var uklar underveis i feltarbeidet. Først i etterarbeidet ble det klart ut fra historiske flyfoto at muren etter all sannsynlighet var del av et hageanlegg tilhørende et nå revet hus som stod like ved dagens kafebygning. Dermed kan muren trolig tidligst dateres til 1800- eller tidlig 1900-tallet. Det ble ikke funnet noe som klart kan defineres som et kalksteinsbrudd innenfor tiltaksområdet, men helt i nord ble det observert et sted langs bergryggen hvor man nok har tatt ut noe stein. Denne plassen er imidlertid ikke å regne som et egentlig steinbrudd brukt over lang tid eller tilbake til middelalderen. Teorien om at det kunne finnes et kalksteinsbrudd innenfor området ble derfor avvist ved denne undersøkelsen. Undersøkelsene i 2022 har dermed ikke resultert i noen ny kunnskap om bruken av plassen på Domkirkeodden i middelalderen, men har gitt informasjon om hvordan området har brukt og endret i moderne tid.</p>
--

<p>Emneord Mur, slagg, etterreformatorisk, kafebygning</p>
--

Avdelingsleder

Lise-Marie Bye Johansen

Forord

I forbindelse med realisering av deler av reguleringsplan for nytt museumsbygg på domkirkeodden, ble det foretatt en arkeologisk undersøkelse i august 2022. NIKU takker for godt samarbeid med alle involverte.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	7
1.1	Tiltakets omfang	7
2	Faglige forhold	8
2.1	Problemstillinger	9
3	Gjennomføring og metode	10
4	Beskrivelser og resultater	12
4.1	Område A	12
4.1.1	Mur (K6)	19
4.1.2	Konklusjon	21
4.2	Område B	22
4.3	Område C	24
4.4	Område D	25
4.5	Område E	25
4.6	Område F	27
4.7	Område G	28
4.8	Område H	30
4.9	Kalksteinsbrudd	32
5	Konklusjon	33
6	Vedlegg	34
6.1	Litteratur	34
6.2	Fotoliste	34

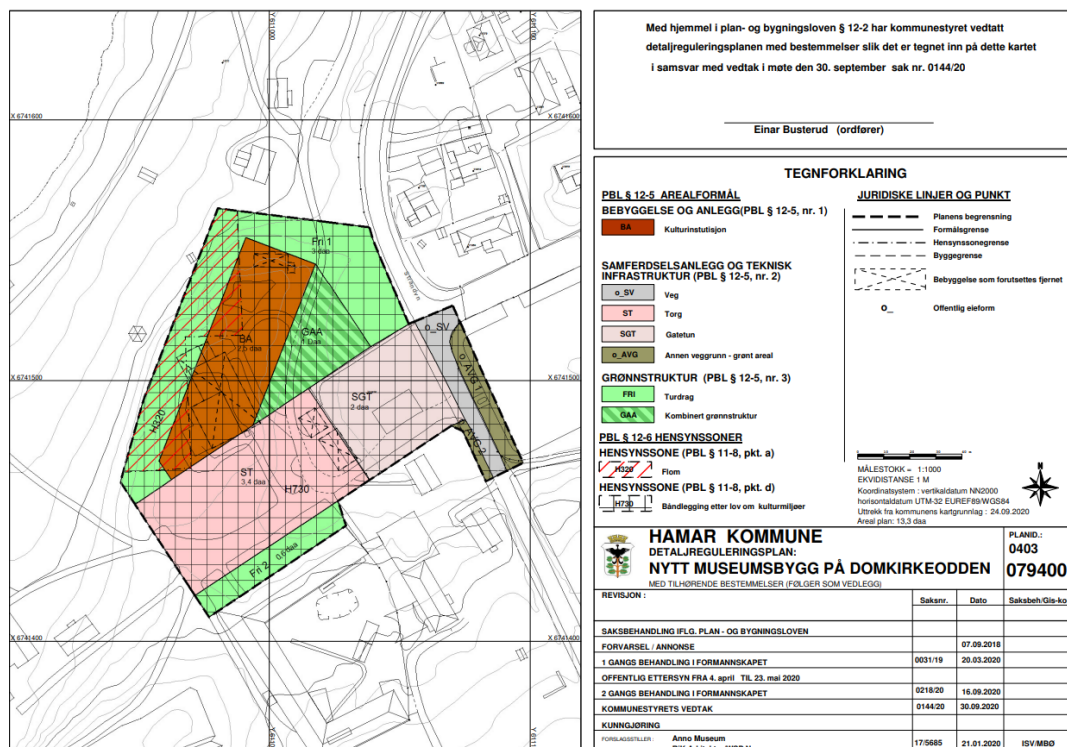
1 Innledning

Reguleringsplan for nytt museumsbygg på Domkirkeodden ble sluttbehandlet og vedtatt av kommunestyret i Hamar den 30.9.2020. Innlandet fylkeskommune ga dispensasjon fra kulturminneloven § 8, fjerde ledd i sin uttalelse av 29.5.20 til offentlig ettersyn av planforslaget. Det ble stilt vilkår om at det skulle utføres arkeologiske undersøkelser innenfor tiltaksområdet.

Nytt museumsbygg skal etter planen stå klart i 2025. Alle detaljer i planen er ennå ikke på plass, og museet ønsker derfor å dele opp gjennomføringen av de arkeologiske undersøkelsene i to omganger. Det haster mest å få oppført selve nybygget. Anno museum avdeling Domkirkeodden ønsket å realisere noen av tiltakene i henhold til de vedtatte planene i 2022. Innlandet fylkeskommune anmodet i den forbindelse NIKU 25.3.2022 om å utarbeide prosjektplan og budsjett for noen av tiltakene (FK saksnr. 2022/4942-3). NIKU leverte prosjektplan og budsjett 2.5.2022, og Riksantikvaren fattet vedtak om kostnadsdekning 9.5.2022 (RA saksnr. 20/11369-4).

1.1 Tiltakets omfang

Det aktuelle området som ble ønsket undersøkt i 2022 var området som i plantegningen er markert som BA (brunt) og randsonen av denne (deler av områdene markert med grønt). Dette var i hovedsak områdene rundt stående bygning, Hamarstua (som senere skal rives). Da selve bygningen i hovedsak står på fjell, var det grunnen rundt som var aktuell å undersøke, og å fjerne eventuelle kulturlag/strukturer ved arkeologisk utgravning slik at området ble frigitt for videre arbeid. Dette forutsatte at alle deler av området praktisk sett kunne undersøkes, eventuelle mindre arealer som man av ulike årsaker ikke fikk undersøkt, måtte undersøkes av arkeolog på et senere tidspunkt. Det forelå ingen markering på plankartet som viste eksakt avgrensning av området som skulle undersøkes i 2022, og det var derfor noe usikkert hvor langt ut randsonen kunne sies å gå.

Figur 1: Arealplankart, hentet fra Hamar kommunes nettsider. Området markert som BA og området rundt dette skulle undersøkes i 2022. Kart: Hamar kommune

2 Faglige forhold

Reguleringsplanområdet er i sin helhet innenfor middelalderbyen «*Hamarkaupangen*» (kulturminne-id. 88381) og er del av Domkirkeodden som utgjør selve kjernen i middelalderbyen - både den gang og i dag.

Det er mindre kunnskap om området nord for Bispeborgen enn øvrige deler av Domkirkeodden. Dette skyldes at det i liten grad er foretatt arkeologiske undersøkelser der. I år 2000 ble det undersøkt i forbindelse med gravearbeider til toalettbygningen. Det ble ikke gjort funn av kulturlag eller annet, kun påfylte matjordslag. I Strandvegen 105, nordvest for Domkirkeodden og planområdet, ble det under arkeologisk overvåking i 2018 avdekket et koksteinslag fra middelalderbyen, trolig redeponert (Amundsen 2018).

Det har også blitt utført georadarundersøkelser av NIKU i 2016 (Gabler, Amundsen, Kristiansen og Hafsøl 2016). Delområde 5, 6 og 7 i georadarundersøkelsen lå rundt Hamarstua, delområde 5 og 6 lå innenfor planområdet og delområde 7 hovedsakelig utenfor. Delområde 5, øst for Hamarstua, viste ingen anomalier som kunne tolkes som tydelige arkeologiske strukturer, men mulige kulturlag ble påvist. Også i delområde 6 ble mulige kulturlag indikert, i tillegg til en mulig brønn. I delområde 7, vest for planområdet, ble mulige strukturer påvist, kanskje bygningsrester, men dette er svært usikkert.

Ut fra tilgjengelige kart gitt NIKU ville i hovedsak ikke det aktuelle undersøkelsesområdet overlapse med georadarundersøkelsens delområde 5,6 og 7. Mulige kulturlag og strukturer innenfor delområdene påvist med georadar signaliserte likevel muligheten for at det kunne finnes kulturminner i området ved Hamarstua, og at disse ville kunne kreve utgravning ved planlagte undersøkelser i 2022. Deler av området ved Hamarstua er sannsynligvis opparbeidet i nyere tid, særlig mot vest og øst. Det er likevel mulig at lommer av kulturlag kunne finnes bevart.

Figur 2: I georadarundersøkelsen fra 2016 ble områdene sør, øst og vest for Hamarstua undersøkt (delområde 5,6 og 7). NIKUs oppdragsrapport 204/2016

NIKU hadde ellers muntlige opplysninger om at det skal ha blitt observert et mulig kalksteinsbrudd i nærheten av Hamarstua. På grunnlag av (mulig) beliggenhet og kontekst ble det vurdert som svært sannsynlig at dette bruddet var fra middelalder, i alle fall de eldste fasene, ved at det her ble tatt ut kalksteinsemner for byggemateriale til Domkirken og øvrige geistlige og verdslige bygninger på Hamar kaupangen. Det var viktig å avgrense og dokumentere dette steinbruddet dersom det fantes innenfor planområdet.

2.1 Problemstillinger

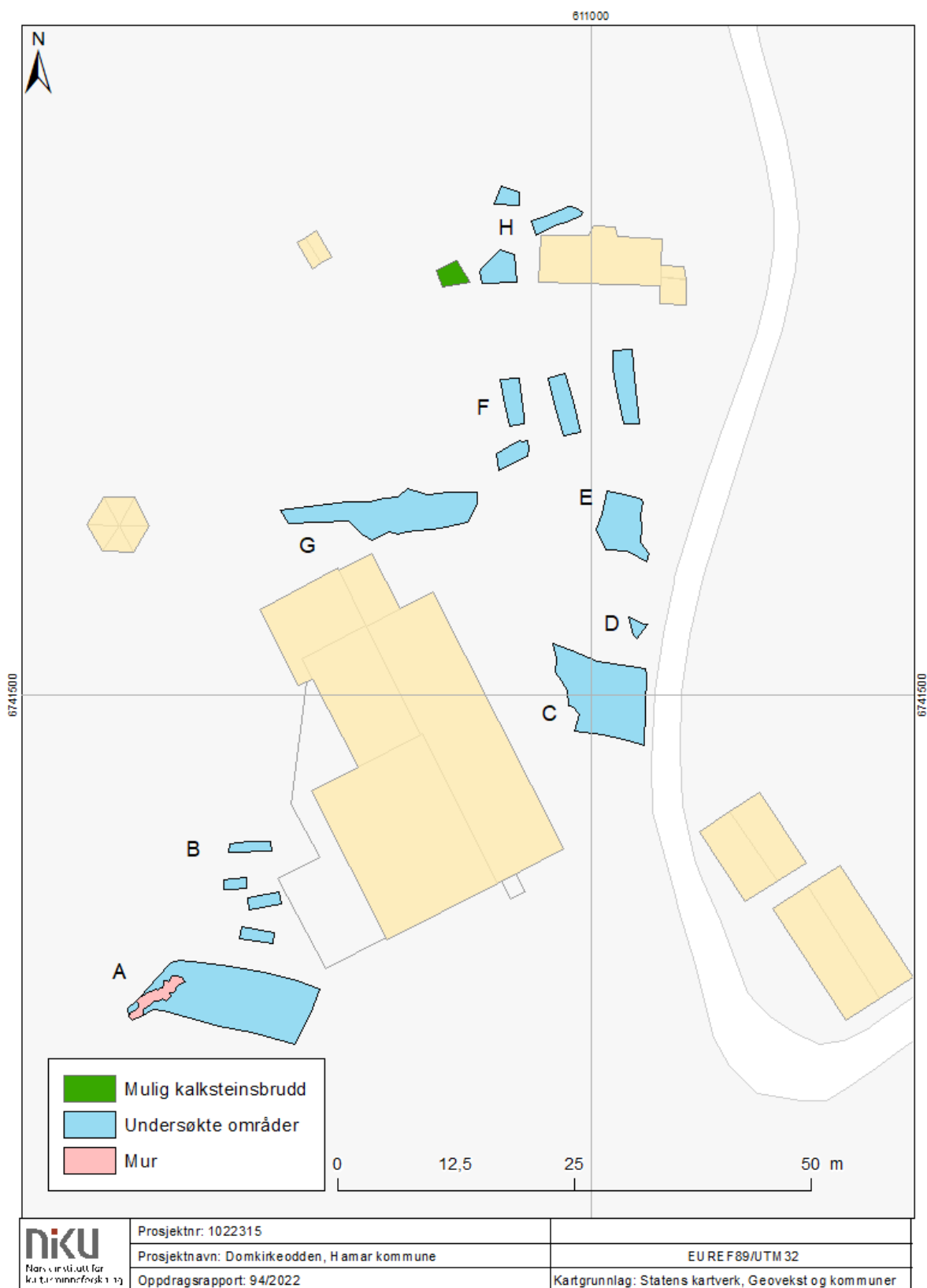
Problemstillingene ble knyttet opp mot Riksantikvarens satsingsområder i *Faglig program for middelalderarkeologi* (Johannesen og Eriksson 2015). I forkant av undersøkelsen var følgende spørsmål aktuelle:

- Finnes det kulturlag eller rester av strukturer/konstruksjoner innenfor det aktuelle området som nå skal undersøkes?
- Kan eventuelle spor fra middelalderen relateres til det geistlige sentrum ved Domkirkeodden, eller til helt andre sfærer/funksjoner? Hva kan eventuelle kulturminner si om bruken av områdene nord for Bispeborgen i middelalderen, som det i dag er liten kunnskap om? Til når kan disse dateres?
- Finnes det et kalksteinsbrudd som var i bruk i middelalderen innenfor tiltaksområdet? Kan eventuelle spor i et slikt brudd gi informasjon om hvor og til hva steinene ble brukt?

3 Gjennomføring og metode

Den arkeologiske undersøkelsen ble gjennomført 15.–19. august 2022 av Nora Front Furan v/NIKU. Ved oppstart ble arkeolog møtt av Magnus Sempler Holte og Tim Alex Savolainen, begge fra Anno museum. Savolainen førte gravemaskinen ved undersøkelsen. Innmålingen av de undersøkte områdene ble gjort med GPS-CPOS med vellykkede resultater, bortsett fra i krattet nord for kafebygningen hvor høye trær hindret kontakt med satellittene. Det var også tidvis noen tekniske problemer ved innmålingen av muren i område A, og kun omrisset er derfor målt inn, ikke hver og en stein. Været var i perioden svært vekslende, tidvis svært varmt til årstiden å være og tidvis uvanlig mye nedbør og tordenvær. Sistnevnte førte til at feltarbeidet måtte stoppes i perioder hvor det var fare for lynnedslag.

Ved befaring i forkant av feltarbeidet ble NIKU og museet enige om en plan for hvilke områder det ville være hensiktsmessig å undersøke, samt hvor det var praktisk mulig å komme til med maskin. Det var allerede da klart at man ikke ville kunne undersøke hele området rundt nåværende kafebygning, men at man ville kunne få en relativt god oversikt over hvor mye, om noe, som var bevart av arkeologiske levninger innenfor området. Underveis i feltarbeidet samarbeidet arkeolog og gravefører om hvor eksakt grøftene kunne plasseres slik at de dekket mest mulig av den fremtidige byggeprosa/fotavtrykket til det nye formidlingsbygget. En del av arealet som imidlertid ikke ble undersøkt var lengst sørøst hvor stien opp til kafeen gikk. Det var viktig for museet at inngangspartiet og stien opp til kafeen ble spart, og det ble derfor ikke gravd der. Arealet ble dessuten vurdert til å ha et lavt potensial for bevarte kulturminner.

Figur 3: Kart over de undersøkte områdene A til H, samt omtrentlig plassering av området som var antatt å være et mulig kalksteinsbrudd. Kart: NIKU

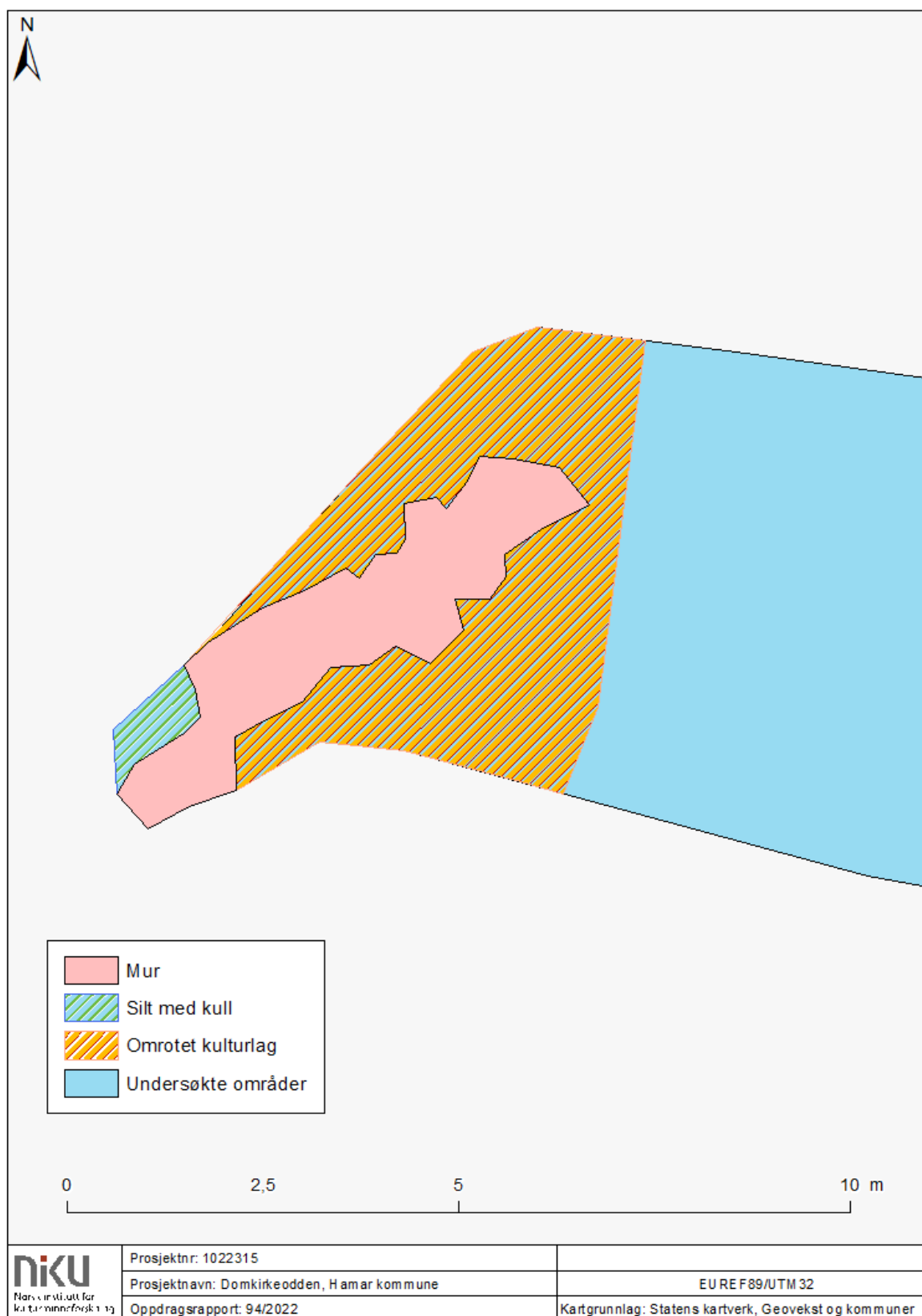
4 Beskrivelser og resultater

4.1 Område A

Det ble åpnet et firkantet felt sørvest for kafebygningen (område A). Topplaget bestod av gress. Under gresset bestod massene av moreneavsetninger i form av knust stein i ulike størrelser, grus og sand. I dette var det også en del dyrebein som kan være spor etter kulturlag fra middelalderen, men også fra nyere tid. Under dette var det fjell enkelte steder, ellers fortsatte de samme massene dypere, men da uten dyrebein. Bortsett fra dyrebeina ble det ikke registrert noe annet arkeologisk relevant i østre halvdel av feltet.

I vestre halvdel av undersøkelsesfeltet, nærmest der overflaten heller nedover i en bakke, endret massene seg. Undergrunnsmassene lå dypere, og hellet med terrenget. Det ble avdekket mørkere masser bestående av silt og sand, med biter av slagg, dyrebein og metallbiter. Laget fremstod som et omrotet kulturlag med komponenter som kan være middelalderske. Etter hvert dukket det også opp en del steiner som lå samlet, og det ble etter hvert klart at disse dannet en grov, men likevel klart avgrenset, steinpakning som lignet en mur (se kapittel 5.1.1. for fullstendig beskrivelse av muren). Det var imidlertid også en del store steiner ved siden av muren, som da enten kan hadde ligget der naturlig eller som opprinnelig hadde vært del av steinrekka. For å forsøke å avgrense strukturen, ble det gravd noe utenfor der vi etter planen skulle grave, som fremdeles var innenfor der hvor fotavtrykket til kommende bygning ville gå. Selv om det ble gravd et godt stykke utenfor der hvor byggegropa ville gå, kunne ikke steinpakningen avgrenses mot sørvest.

Helt i enden av den eksponerte muren, i sørvestre hjørne av område A, ble det observert et kullblandet siltlag med usikker datering. Laget lå inntil og dekket delvis noen av steinene tilhørende steinpakningen.

Figur 4: Detalj, vestre del av område A. Kart: NIKU

Figur 5: Eksisterende kafebygning. Sett mot nord. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0001

Figur 6: Før oppstart, graving av område A. Sett mot vest. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0002

Figur 7: Område A, østre del, etter fjerning av topplaget. Sett mot sør. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0004

Figur 8: Område A ferdig gravd. Sett mot sørøst. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0005

Figur 9: Område A ferdig gravd. Sett mot vest. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0009

Område A ble gravd 20–45 cm dypt, ned til sikker undergrunn. Massene bestod i hovedsak av følgende masser:

K1: Gress, 10 cm tykkelse

K2: Grus og sand med knust stein (moreneavsetninger), større steiner og småstein, dyrebein. 10–45 cm tykkelse

K3: Fin grus i blandet noe moderne avfall (vindusglass, biter av flaske, metallgjenstander, moderne rød teglstein), dyrebein. 40–55 cm tykkelse.

K4: Gul-beige grus og sand, stein og flisfjell. En del store steiner. Tolkes som naturbakken. Varierende dybde, 20–45 cm under terreng.

K5: Brun humøs silt og sand. Sørvest innenfor åpnet felt, og på begge sider av muren (K6). En del dyrebein, godt bevart, enkeltstående biter av kull, metallgjenstander fra moderne tid (bl.a. en stor metallplate), slaggbiter (inntil 15 cm diameter), brun flaske. De moderne gjenstandsbitene gir inntrykk av å være fra 1900-tallet, men ikke i nær moderne tid. Tolkes som omrotet kulturlag. 10–30 cm tykkelse.

K6: Steinpakning, tørrmur som skjærer ned i undergrunnen. Orientert sørvest/nordøst.

K7: Mørk silt med biter av kull, mulig brannlag. Lå helt i grensa for utgravningsfeltet og utenfor planlagt byggegrop, inntil muren. Om lag 0,5 x 0,5 m i plan. Usikker datering, men sannsynligvis moderne.

Figur 10: Mur i område A, sett mot sørvest. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0160

Figur 11: Mur, detalj. Sett mot nordvest. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0095

Figur 12: Mur, detalj. Sett mot sørvest. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0114

Figur 13: Mur, oversikt. Sett mot nordøst. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0138

Figur 14: Mur, oversikt. Sett mot sørvest. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0103

Figur 15: Mur, oversikt, sett mot nordøst. Kullblandet silt i forgrunnen til venstre. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0118

4.1.1 Mur (K6)

Den eksponerte delen av muren var omtrentlig 7 m lang, og orientert sørvest–nordøst. Den fortsatte inn i sørvestre hjørne av område A. Steinene var tydelig naturstein, det var ingen tegn til bearbeiding. Steinene, da særlig de største steinene ned i undergrunnen, var imidlertid nærmest firkantede og fremstod som egnede bygningssteiner fra naturens side. Det var ingen spor etter mørtel på noen av steinene. Største stein målte 75 x 70 cm, og var 30 cm høy. Selve muren var mellom 80 og 120 cm bred.

Den rufsete fremtoningen til muren kan være resultat av forstyrrelser i moderne tid, og det kan også ved selve avdekkingen ha blitt flyttet på noen steiner av maskinen før muren ble registrert. Undergrunnen i massene i områdene øst for muren bestod av en del store steiner, men dette var enkeltvis. Det var generelt vanskelig å skille ut hvilke steiner nærmest muren som var eller hadde vært del av den og hvilke som bare var der naturlig som del av undergrunnen. Disse aspektene gjorde også innmålingen av muren noe usikker, det er mulig muren har vært rettere enn det innmålingen viser hvor enkelte steiner kan ha blitt fjernet.

Muren ga ikke preg av å være solid nok til å danne fundament for en bygning, og heller ikke nevneverdig gammel ut fra omkringliggende masser som delvis bestod av moderne søppel. Likevel kunne det ikke utelukkes at muren kunne være eldre. For å stadfeste nærmere hvor mange lag av

steiner som lå oppå hverandre, ble det gravd et snitt gjennom muren. Flere større og noen mindre steiner ble fjernet. Det ble det klart at det kun var maks to lag med stein. Det ble ikke observert mørtel eller annet i snittet.

Massene som omkranset steinene, bestod av et omrotet kulturlag (K5) fra nyere tid som inneholdt en del moderne søppel og en del store slaggbiter. Disse slaggbitene hadde ingen direkte kobling til muren, og de kan ikke dateres. Det var imidlertid relativt mange av dem (10+) biter, og de ga ikke direkte inntrykk av å være avfall fra moderne tid. En mulighet er at massene rundt steinpakningen er tilført fra et område i nærheten som har hatt kulturlag med rester etter smievirksomhet, enten fra middelalderen eller fra etterreformatorisk tid. Det kan likevel heller ikke utelukkes at dette er rester etter en moderne virksomhet, kanskje i relasjon til byggingen av terrassene vest for kafebygningen.

Underveis i feltarbeidet og etter endt graving ble flere tolkningsmuligheter for muren vurdert. Blant dem at den kan ha vært fundament for en (tre)bygning, men det var kun eksponert en rekke, det burde i så fall ha vært et hjørne i en av retningene mot nord. Det ble også vurdert om muren kunne være en rest av en tidligere museumsbygning. Ifølge museet finnes det ikke noen komplett oversikt over hvor alle museumsbygninger har stått til enhver tid. En annen mulighet var at den kunne knyttes til en bygning, et gjerde eller annen installasjon som kunne gå tilbake til tidlig etterreformatorisk tid eller middelalderen. I løpet av etterarbeidet ble eldre kart undersøkt for å undersøke om muren kunne passe til en eldre bygning på stedet. Ved å legge inn innmålingen av muren på et eldre flyfoto fra 1947, ble det etter hvert klart at muren ikke tilhørte et hus, men trolig var relatert til hagen/uteområdet til en bygning som i dag er fjernet, se figur 16 og 17.

Figur 16: Flyfoto fra 1947 av området for dagens kafebygning, men før denne ble bygd. Her ser vi i stedet en annen eldre bygning, som må ha blitt revet mellom 1956 (hvor den også er synlig) og 1968 (hvor den er fjernet) ifølge flyfotoer. Kilde: www.finn.no

Figur 17: Flyfoto fra 1947 hvor den innmålte muren er lagt inn (rosa), samt område A og B (blå). Muren kan trolig være en rest av det samme steingjerdet/avgrensningen som omkranser bygningen mot vest og nordvest, men som er tildekket eller halvveis fjernet i 1947. Kart: NIKU, flyfoto: www.finn.no

4.1.2 Konklusjon

I østre halvdel området ble det ikke avdekket kulturlag, kun enkeltvise dyrebein. Lengst vest i området ble det avdekket et omrodet kulturlag fra nyere tid, men med mulige komponenter fra middelalderen. Det ble også avdekket en steinpakning som korresponderer som en forlengelse av en mur synlig på et flyfoto fra 1947, og som dermed etter all sannsynlighet er oppført på 1900-tallet, eller tidligst 1800-tallet. Det ble også registrert et mulig brannlag helt i hjørnet av området mot sørvest. Brannlaget og det omrodede kulturlaget må ha blitt dumpet som utjevning etter at muren ble anlagt / dekket til. Selv om muren er moderne gir likevel slaggunn, dyrebein og sammensetningen av massene i det store omrodede kulturlaget omkring muren, inntrykk av å ha delvis middelaldersk eller tidlig etterreformatorisk opprinnelse, selv om dette ikke kan sies sikkert. Antagelig er disse massene hentet fra et annet sted på domkirkeodden og brukt til å jevne ut området, selv om det ikke kan utelukkes at de er stedlige.

4.2 Område B

Området vest for kafebygningen bestod i hovedsak av en opparbeidet og terrassert gressplen med murte flater. Dette ga et lavt arkeologisk potensial, men et felt nærmest kafebygningen ga ikke inntrykk av å være like opparbeidet som resten av arealet, selv om sannsynligheten for at det var bevarte levninger her også ble ansett som liten. For å være sikre på at det ikke var bevarte kulturminner her, ble det åpnet fire små grøfter ned til undergrunnen.

I alle fire grøftene bestod massene under gressplenen av sandholdig silt, store og mellomstore steiner, et par dyrebein, men færre enn i område A. Undergrunnen bestod av gulbeige sand/grus. Mengden større steiner varierte noe, men massene var ellers like. Grøftene ble 25–45 cm dype, 1 m brede og 2–4 m lange.

Konklusjon: Det ble ikke registrert *in situ* kulturlag. Storparten av massene var trolig sprengningsmasser som ble spredt utover etter bygging av kafeen.

Figur 18: Oversikt område B etter graving. Sett mot sørøst. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0019

Figur 19: Område B, grøft lengst nord. Sett mot øst. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0020

Figur 20: Oversikt område B, terrasse ved kafebygningen. Sett mot sør. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0023

4.3 Område C

I området øst for kafebygningen var det en gressplen med et par større trær mellom to grusveier. Her ble det åpnet en et større felt. Det ble gravd 25–50 cm dypt. Under topplaget bestod massene av grus og sand og en del store og mellomstore steiner – trolig moreneavsetninger. Det var også en del knust rød teglstein i massene, særlig lengst sørøst. Det ble også observert noen enkeltvise biter av tre og et par dyrebein. Undergrunnen bestod morenemasser lik som område A og B.

Konklusjon: Det ble ikke registrert *in situ* kulturlag. Massene bestod i all hovedsak av rivningsmasser fra nyere tid samt stedlige morenemasser.

Figur 21: Område C ferdig gravd, søndre del. Sett mot sør. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0028

Figur 22: Område C ferdig gravd, nordre del. Sett mot nord. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0029

4.4 Område D

Nord for område C var det noen større trær hvor det ikke kunne graves. Øst for trærne og et lite stykke nord for område C ble det derfor gravd en liten grøft som var 5 m lang, 1,5 m bred og 25–65 cm dyp. Massene bestod av silt med småstein og noen dyrebein, samt noen steder grus og noen fragmenter av rød teglstein. Undergrunnen bestod av grå sand og grus.

Konklusjon: Det ble ikke registrert *in situ* kulturlag.

4.5 Område E

Nord på grøntområdet øst for kafebygningen, nærmest svingen for grusveien, ble det åpnet en større flate i en dybde av 30–40 cm. Massene var lik som i område D. Lengst øst ble det støtt på en betongplate. Undergrunnen bestod av flisefjell og grus/småstein.

Konklusjon: Det ble ikke registrert *in situ* kulturlag. Det var tydelig at man har gravd på steder i moderne tid, blant annet for betongplaten.

Figur 23: Oversikt område E før start. Sett mot sør. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0024

Figur 24: Område E ferdig gravd. Helt bak i bildet er betongplaten så vidt synlig i grøfteprofilen. Sett mot øst. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0040

4.6 Område F

Et mindre grøntareal nord for kafebygningen og grusveien brukes som parkeringsplass. Her ble det gravd fire mindre grøfter. Det ble gravd mellom 20 og 60 cm i dybde. Massene bestod i hovedsak av gulbeige grus og sand, en del steiner i ulike størrelser samt noe søppel eller røtter fra busker enkelte steder. Under dette var det flisfjell som noen steder stod svært høyt i dagen.

Konklusjon: Det ble ikke registrert *in situ* kulturlag. Ut fra hvor høyt fjellgrunnen lå på stedet er det ikke sannsynlig at noe ville være bevart fra middelalderen, og på de stedene man har kunnet grave er dette tydelig gjort i nyere tid.

Figur 25: Grøft i område F. Sett mot øst. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0045

Figur 26: Grøft i område F. Flisfjellet stod høyt i dagen i dette området. Sett mot sør. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0047

4.7 Område G

Rett på nordsiden av kafebygningen, i en slak bakke, ble det åpnet et større område. Topplaget bestod av gress, under dette var det en del steiner, biter av rød teglstein, småstein og enkelte dyrebein. Under bestod massene i et område av gulbeige sand/grus, som først ble tolket som undergrunnen. Det ble likevel gravd litt dypere og det var da tydelig at disse massene likevel ikke var naturbakken. Massene under bestod av silt, småstein, teglbiter og dyrebein. Det ble også observert en teglstein i mulig middelalderformat. Teglsteinsbitene ellers var fra moderne tid. Naturbakken under bestod av grus og sand, store steiner og enkelte steder flisfjell. Det ble gravd 20–110 cm, dypest lengst vest og grunnest lengst øst øverst i bakken hvor flisfjellet lå høyt.

Konklusjon: Det ble ikke registrert *in situ* kulturlag, kun omrotede rivningsmasser som trolig er dumpet her for å jevne ut i bakken.

Figur 27: Område G, rett nord for kafebygningen, før graving. Sett mot nordøst. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0062

Figur 28: Område G etter graving, vestre del. Mjøsa i bakgrunnen. Sett mot vest. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0067

4.8 Område H

Nordre del av planområdet utgjorde et kratt med en del trær ved siden av en eldre toalettbygning som ikke lenger var i bruk. Her ble det åpnet tre grøfter. Området måtte først ryddes for en del busker og trær slik at en større flate kunne eksponeres og gravemaskinen komme til. Allerede før graving var det tydelig at plassen utgjorde et platå, som antagelig, og hvert fall delvis, var menneskeskapt. Dette ble også tydelig ved gravingen, hvor en stor mengde dumpede masser bestående av knuste og hele røde teglsteiner ble observert. Blant disse var det flere hele teglsteiner i middelalderformat. Teglsteinene ga alle (også de fra nyere tid) inntrykk av å være av en annen type enn teglsteinsbitene observert rundt kafebygningen. Lengst nord på platået ble det observert en moderne grøft. På grunn av denne grøfta, ble det gravd grunnere slik at ikke naturbakken ble påvist. Naturbakken ble heller ikke observert i de øvrige grøftene, som ikke kunne graves til bunns på grunn av fare for ras fra grøfteprofilene. Lengst nord ble det også observert en del knust stein, tolket som mulig sprengningsrester – kanskje i forbindelse med byggingen av kafebygningen. Det ble gravd mellom 80 og 115 cm dypt.

Konklusjon: Det ble ikke observert *in situ* kulturlag, men det ble registrert dumpede bygningsmasser i form av middelaldersk teglstein. Platået toalettbygningen står på er tilsynelatende i sin helhet bygd opp av dumpede masser, antagelig nettopp for anleggelsen av denne bygningen. Det er ukjent hvor massene er hentet fra, men de må ha tilhørt en middelaldersk bygning enten fra domkirkeodden eller en annen del av middelalderbyen.

Figur 29: Område H før graving, nedlagt toalettbygning til høyre på bildet. Sett mot øst. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0072

Figur 30: Graving av område H. Sett mot vest. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0074

Figur 31: Graving av område H. Moderne grøft med teglstein over. Sett mot nordøst. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0085

4.9 Kalksteinsbrudd

Innenfor reguleringsplanområdet var det et lite parti av fjellryggen som går øst–vest, nord for kafebygningen, hvor det var spørsmål om det fantes et kalksteinsbrudd. Som del av feltarbeidet ble derfor fjellryggen undersøkt. Rett øst for område H ble dette mulige bruddet lokalisert. Her var det brudd i fjellsiden, tilsynelatende menneskeskapt. Det var ikke mulig å måle inn området digitalt på grunn av omkringliggende trær, og plasseringen på kart er derfor omtrentlig (se figur 3).

Undersøkelsen av det mulige kalksteinsbruddet ble gjort helt på slutten av uka feltarbeidet ble gjennomført, og vegetasjonen på stedet var derfor ikke fjernet. Arkeolog foretok en enkel undersøkelse, og vurderte at stedet ikke umiddelbart ga inntrykk av å være et steinbrudd. På grunn av mangel på tid ble det klart at arkeolog ville måtte returnere for å dokumentere det mulige steinbruddet ved en annen anledning. Uka etter kontaktet arkeolog Ove Holseng i Innlandet fylkeskommune for å diskutere sin foreløpige konklusjon om at dette ikke var et steinbrudd. Det ble da avtalt at Holseng og en kollega ville befare plassen, slik at flere fagkyndige fikk vurdert saken og før NIKU eventuelt fortsatte sitt feltarbeid med å dokumentere steinbruddet. Etter befaringen sa fylkeskommunens representanter seg enige at stedet ikke ga inntrykk av å være et steinbrudd og at den ikke lignet øvrige kjente middelalderske steinbrudd i området. NIKUs arkeolog besluttet derfor, i samråd med fylkeskommunen, at det ikke ville utføres noen nærmere dokumentasjon eller undersøkelser av fjellryggen hvor det antatte steinbruddet lå. Feltarbeidet ble derfor avsluttet.

Figur 32: Det mulige kalksteinsbruddet, sett mot sør. Foto-nr: Cf54082_NIKU_0143

5 Konklusjon

I forbindelse med realisering av noen av tiltakene i henhold til vedtatt reguleringsplan for Domkirkeodden, ble det i 2022 gjennomført en arkeologisk undersøkelse i området for det nye formidlingsbygget. Målet var å undersøke hvorvidt det fantes kulturlag eller konstruksjoner fra middelalderen innenfor fotavtrykket til den nye bygningen, og å dokumentere eventuelle levninger. Det ble gravd en rekke grøfter rundt storparten av det aktuelle området. Problemstillingene stilt i forkant av undersøkelsen lot seg delvis besvare:

- Finnes det kulturlag eller rester av strukturer/konstruksjoner innenfor det aktuelle området som nå skal undersøkes?

Det ble funnet en struktur og kulturlag i tilknytning til denne sør for kafebygningen. Dateringen av kulturlaget tolkes å være fra første halvdel av 1900-tallet, basert på en del moderne søppel i massene. Det kan derimot ikke utelukkes at det var middelalderske komponenter i de omrotede massene (slag, dyrebein, mindre metallbiter), enten fra samme sted eller tilført fra et annet sted. Muren som ble avdekket var svært grov og ga inntrykk av å mest sannsynlig være fra etterreformatorisk tid, selv om datering var uklar underveis i feltarbeidet. Først i etterarbeidet ble det klart ut fra historiske flyfoto at muren etter all sannsynlighet var del av et hageanlegg tilhørende et nå revet hus som stod like ved dagens kafebygning. Dermed kan muren trolig tidligst dateres til 1800- eller tidlig 1900-tallet.

- Kan eventuelle spor fra middelalderen relateres til det geistlige sentrum ved Domkirkeodden, eller til helt andre sfærer/funksjoner? Hva kan eventuelle kulturminner si om bruken av områdene nord for Bispeborgen i middelalderen, som det i dag er liten kunnskap om? Til når kan disse dateres?

Det ble ikke funnet noe som kan relateres til det geistlige sentrum, og spørsmålene lar seg ikke besvare. I stedet er det trolig at spor etter aktiviteter som har foregått på stedet i middelalderen har blitt fjernet i forbindelse med museets virksomhet og ellers i etterreformatorisk tid.

- Finnes det et kalksteinsbrudd som var i bruk i middelalderen innenfor tiltaksområdet? Kan eventuelle spor i et slikt brudd gi informasjon om hvor og til hva steinene ble brukt?

Det ble ikke funnet noe som klart kan defineres som et kalksteinsbrudd innenfor tiltaksområdet, men helt i nord ble det observert et sted langs bergryggen hvor man nok har tatt ut noe stein. Denne plassen er imidlertid ikke å regne som et egentlig steinbrudd brukt over lang tid eller tilbake til middelalderen. Teorien om at det kunne finnes et kalksteinsbrudd innenfor området ble derfor avvist ved denne undersøkelsen.

Undersøkelsene i 2022 har dermed ikke resultert i noen ny kunnskap om bruken av plassen på Domkirkeodden i middelalderen, men har gitt informasjon om hvordan området har vært brukt og endret på i moderne tid.

6 Vedlegg

6.1 Litteratur

Amundsen, H.R. og Furan, N.F. 2018. Strandvegen 105, Hamarkaupangen, Hamar kommune, Hedmark. Arkeologisk overvåking i forbindelse med riving av bolig og oppgradering av tomt. NIKU Oppdragsrapport 89/2018

Gabler, M., Amundsen H., Kristiansen, M., Hafsal, N.A. 2016. Georadarundersøkelse på Hamarkaupangen, Hamar kommune, Hedmark fylke. NIKU Oppdragsrapport 204/2016.

6.2 Fotoliste

Filnavn	Opptaksdato	Motiv	Sett mot	Fotograf
Cf54082_NIKU_0001.JPG	15.08.2022	Før oppstart område A	N	NFF
Cf54082_NIKU_0002.JPG	15.08.2022	Før oppstart område A	V	NFF
Cf54082_NIKU_0003.JPG	15.08.2022	Før oppstart område A	S	NFF
Cf54082_NIKU_0004.JPG	15.08.2022	Før oppstart område A	SØ	NFF
Cf54082_NIKU_0005.JPG	15.08.2022	Område A ferdig gravd	SØ	NFF
Cf54082_NIKU_0006.JPG	15.08.2022	Område A ferdig gravd	SØ	NFF
Cf54082_NIKU_0007.JPG	15.08.2022	Område A ferdig gravd	N	NFF
Cf54082_NIKU_0008.JPG	15.08.2022	Område A ferdig gravd	V	NFF
Cf54082_NIKU_0009.JPG	15.08.2022	Område A ferdig gravd	V	NFF
Cf54082_NIKU_0010.JPG	15.08.2022	Område A ferdig gravd	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0011.JPG	15.08.2022	Område B, grøft 1	V	NFF
Cf54082_NIKU_0012.JPG	15.08.2022	Område B, grøft 1	N	NFF
Cf54082_NIKU_0013.JPG	15.08.2022	Område B, grøft 1	N	NFF
Cf54082_NIKU_0014.JPG	15.08.2022	Område B, grøft 2	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0015.JPG	15.08.2022	Område B, grøft 2	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0016.JPG	15.08.2022	Område B, grøft 2	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0017.JPG	15.08.2022	Område B, grøft 3	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0018.JPG	15.08.2022	Oversikt område B	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0019.JPG	15.08.2022	Oversikt område B	SØ	NFF
Cf54082_NIKU_0020.JPG	15.08.2022	Område B, grøft 4	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0021.JPG	15.08.2022	Oversikt område B, terrasse ved kafe	S	NFF
Cf54082_NIKU_0022.JPG	15.08.2022	Oversikt område B, terrasse ved kafe	N	NFF
Cf54082_NIKU_0023.JPG	15.08.2022	Oversikt område B, terrasse ved kafe	S	NFF
Cf54082_NIKU_0024.JPG	16.08.2022	Oversikt område C før start	S	NFF
Cf54082_NIKU_0025.JPG	16.08.2022	Oversikt område C før start	V	NFF
Cf54082_NIKU_0026.JPG	16.08.2022	Oversikt område C før start	NV	NFF
Cf54082_NIKU_0027.JPG	16.08.2022	Arbeidsbilde	Ø	NFF

Cf54082_NIKU_0028.JPG	16.08.2022	Område C ferdig gravd	S	NFF
Cf54082_NIKU_0029.JPG	16.08.2022	Område C ferdig gravd	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0030.JPG	16.08.2022	Område C ferdig gravd	NV	NFF
Cf54082_NIKU_0031.JPG	16.08.2022	Område C ferdig gravd	S	NFF
Cf54082_NIKU_0032.JPG	16.08.2022	Område C ferdig gravd	S	NFF
Cf54082_NIKU_0033.JPG	16.08.2022	Område C ferdig gravd	V	NFF
Cf54082_NIKU_0034.JPG	16.08.2022	Område C ferdig gravd	S	NFF
Cf54082_NIKU_0035.JPG	16.08.2022	Område C ferdig gravd	S	NFF
Cf54082_NIKU_0036.JPG	17.08.2022	Område A, kulturlag og mur	S	NFF
Cf54082_NIKU_0037.JPG	17.08.2022	Område A, kulturlag og mur	V	NFF
Cf54082_NIKU_0038.JPG	17.08.2022	Område A, kulturlag og mur	NV	NFF
Cf54082_NIKU_0039.JPG	17.08.2022	Område D, ferdig gravd	V	NFF
Cf54082_NIKU_0040.JPG	17.08.2022	Område E ferdig gravd	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0041.JPG	17.08.2022	Område E ferdig gravd	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0042.JPG	17.08.2022	Område E ferdig gravd	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0043.JPG	17.08.2022	Område E ferdig gravd	N	NFF
Cf54082_NIKU_0044.JPG	17.08.2022	Område F, grøft 1	S	NFF
Cf54082_NIKU_0045.JPG	17.08.2022	Område F, grøft 1	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0046.JPG	17.08.2022	Område F, grøft 2	S	NFF
Cf54082_NIKU_0047.JPG	17.08.2022	Område F, grøft 2	S	NFF
Cf54082_NIKU_0048.JPG	17.08.2022	Område F, grøft 3	S	NFF
Cf54082_NIKU_0049.JPG	17.08.2022	Område F, grøft 3	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0050.JPG	17.08.2022	Område F, grøft 4	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0051.JPG	17.08.2022	Område F, grøft 4	N	NFF
Cf54082_NIKU_0052.JPG	17.08.2022	Område A, kulturlag og mur, delvis ferdig	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0053.JPG	17.08.2022	Område A, kulturlag og mur, delvis ferdig	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0054.JPG	17.08.2022	Område A, kulturlag og mur, funn	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0055.JPG	17.08.2022	Område A, kulturlag og mur, funn	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0056.JPG	17.08.2022	Område A, kulturlag og mur, delvis ferdig	V	NFF
Cf54082_NIKU_0057.JPG	17.08.2022	Område A, kulturlag og mur, delvis ferdig	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0058.JPG	17.08.2022	Område A, kulturlag og mur, delvis ferdig	SØ	NFF
Cf54082_NIKU_0059.JPG	17.08.2022	Område A, kulturlag og mur, delvis ferdig	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0060.JPG	17.08.2022	Område A, kulturlag og mur, delvis ferdig	_	NFF
Cf54082_NIKU_0061.JPG	18.08.2022	Område G før graving	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0062.JPG	18.08.2022	Område G før graving	NØ	NFF

Cf54082_NIKU_0063.JPG	18.08.2022	Område G før graving	V	NFF
Cf54082_NIKU_0064.JPG	18.08.2022	Arbeidsbilde	NØ	NFF
Cf54082_NIKU_0065.JPG	18.08.2022	Område G ferdig gravd	V	NFF
Cf54082_NIKU_0066.JPG	18.08.2022	Område G ferdig gravd	S	NFF
Cf54082_NIKU_0067.JPG	18.08.2022	Område G ferdig gravd	S	NFF
Cf54082_NIKU_0068.JPG	18.08.2022	Område G ferdig gravd	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0069.JPG	18.08.2022	Område G ferdig gravd	V	NFF
Cf54082_NIKU_0070.JPG	18.08.2022	Område H før graving	V	NFF
Cf54082_NIKU_0071.JPG	18.08.2022	Område H før graving	V	NFF
Cf54082_NIKU_0072.JPG	18.08.2022	Område H før graving	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0073.JPG	18.08.2022	Område H før graving	S	NFF
Cf54082_NIKU_0074.JPG	18.08.2022	Arbeidsbilde, område H	V	NFF
Cf54082_NIKU_0075.JPG	18.08.2022	Område H ferdig graving	V	NFF
Cf54082_NIKU_0076.JPG	18.08.2022	Område H ferdig graving	N	NFF
Cf54082_NIKU_0077.JPG	18.08.2022	Område H, oppgravde masser	_	NFF
Cf54082_NIKU_0078.JPG	18.08.2022	Område H, ferdig gravd område	V	NFF
Cf54082_NIKU_0079.JPG	18.08.2022	Område H, ferdig gravd område	NØ	NFF
Cf54082_NIKU_0080.JPG	18.08.2022	Område H, ferdig gravd område	V	NFF
Cf54082_NIKU_0081.JPG	18.08.2022	Område H, ferdig gravd område	V	NFF
Cf54082_NIKU_0082.JPG	18.08.2022	Område H, ferdig gravd område	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0083.JPG	18.08.2022	Område H, ferdig gravd område	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0084.JPG	18.08.2022	Område H, ferdig gravd område	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0085.JPG	18.08.2022	Område H, ferdig gravd område	NØ	NFF
Cf54082_NIKU_0086.JPG	18.08.2022	Område H, ferdig gravd område	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0087.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	_	NFF
Cf54082_NIKU_0088.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	NV	NFF
Cf54082_NIKU_0089.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	NV	NFF
Cf54082_NIKU_0090.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj, etter fjerning av stein i midten	NØ	NFF
Cf54082_NIKU_0091.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	_	NFF
Cf54082_NIKU_0092.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	SØ	NFF
Cf54082_NIKU_0093.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	_	NFF
Cf54082_NIKU_0094.JPG	18.08.2022	Område A, moderne metall, dyrebein, slagg fra kulturlag ved mur	_	NFF
Cf54082_NIKU_0095.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	NV	NFF
Cf54082_NIKU_0096.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	NV	NFF

Cf54082_NIKU_0097.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	V	NFF
Cf54082_NIKU_0098.JPG	18.08.2022	Område A, mur	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0099.JPG	18.08.2022	Område A, mur	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0100.JPG	18.08.2022	Område A, mur	S	NFF
Cf54082_NIKU_0101.JPG	18.08.2022	Område A, mur	S	NFF
Cf54082_NIKU_0102.JPG	18.08.2022	Område A, mur	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0103.JPG	18.08.2022	Område A, mur	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0104.JPG	18.08.2022	Område A, mur	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0105.JPG	18.08.2022	Område A, mur	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0106.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0107.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	V	NFF
Cf54082_NIKU_0108.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0109.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0110.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0111.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0112.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj, etter fjerning av stein i midten	V	NFF
Cf54082_NIKU_0113.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0114.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0115.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0116.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj, ovenfra	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0117.JPG	18.08.2022	Område A, mur	NØ	NFF
Cf54082_NIKU_0118.JPG	18.08.2022	Område A, mur	NØ	NFF
Cf54082_NIKU_0119.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	SØ	NFF
Cf54082_NIKU_0120.JPG	18.08.2022	Trapp ved utearealet til kafeen	_	NFF
Cf54082_NIKU_0121.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0122.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	_	NFF
Cf54082_NIKU_0123.JPG	18.08.2022	Område A, mur	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0124.JPG	18.08.2022	Område A, mur	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0125.JPG	18.08.2022	Fjernet stein fra mur	_	NFF
Cf54082_NIKU_0126.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	SØ	NFF
Cf54082_NIKU_0127.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	SØ	NFF
Cf54082_NIKU_0128.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0129.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	S	NFF
Cf54082_NIKU_0130.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	SØ	NFF
Cf54082_NIKU_0131.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	V	NFF
Cf54082_NIKU_0132.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	SØ	NFF
Cf54082_NIKU_0133.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	SØ	NFF
Cf54082_NIKU_0134.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	S	NFF
Cf54082_NIKU_0135.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	S	NFF
Cf54082_NIKU_0136.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	SØ	NFF
Cf54082_NIKU_0137.JPG	18.08.2022	Område A, mur, detalj	S	NFF

Cf54082_NIKU_0138.JPG	18.08.2022	Område A, mur	NØ	NFF
Cf54082_NIKU_0139.JPG	18.08.2022	Område A, mur	NØ	NFF
Cf54082_NIKU_0140.JPG	18.08.2022	Område A, mur	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0141.JPG	18.08.2022	Område A, mur	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0142.JPG	18.08.2022	Mulig steinbrudd ved område H	S	NFF
Cf54082_NIKU_0143.JPG	18.08.2022	Mulig steinbrudd ved område H	S	NFF
Cf54082_NIKU_0144.JPG	19.08.2022	Oversikt område B ved kafeen	N	NFF
Cf54082_NIKU_0145.JPG	19.08.2022	Område A, mur, undergrunn synlig begge sider	SØ	NFF
Cf54082_NIKU_0146.JPG	19.08.2022	Område A, mur, undergrunn synlig begge sider	SØ	NFF
Cf54082_NIKU_0147.JPG	19.08.2022	Område A, mur, undergrunn synlig begge sider	SØ	NFF
Cf54082_NIKU_0148.JPG	19.08.2022	Område A, mur, undergrunn synlig begge sider	SØ	NFF
Cf54082_NIKU_0149.JPG	19.08.2022	Område A, mur, detalj	SØ	NFF
Cf54082_NIKU_0150.JPG	19.08.2022	Område A, mur, detalj	SØ	NFF
Cf54082_NIKU_0151.JPG	19.08.2022	Område A, mur, detalj	S	NFF
Cf54082_NIKU_0152.JPG	19.08.2022	Område A, mur, detalj	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0153.JPG	19.08.2022	Område A, mur, detalj	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0154.JPG	19.08.2022	Område A, mur, mørkere kulturlag i sørvestre hjørnet av utgravningsfelt	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0155.JPG	19.08.2022	Område A, mur, mørkere kulturlag i sørvestre hjørnet av utgravningsfelt	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0156.JPG	19.08.2022	Område A, mur, mørkere kulturlag i sørvestre hjørnet av utgravningsfelt	Ø	NFF
Cf54082_NIKU_0157.JPG	19.08.2022	Område A, mur, undergrunn synlig begge sider	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0158.JPG	19.08.2022	Område A, mur, undergrunn synlig begge sider	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0159.JPG	19.08.2022	Område A, mur, undergrunn synlig begge sider	SV	NFF
Cf54082_NIKU_0160.JPG	19.08.2022	Område A, mur, undergrunn synlig begge sider	SV	NFF

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 94/2022

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736
Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112
Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens
gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00